

KOLA MED IS

Tekst og foto: Gerner Thomsen

MED TURSKI I DET NORDVESTLIGE HJØRNET AV RUSSLAND

Kolahalvøya har et, mild sagt, dårlig rykte. Dette kolossale landområdet øst for Norge og Finland forbindes gjerne med alt fra luftforurensning og radioaktivt atomavfall til ubåtulykker.

Min turkamerat Karsten og jeg trosset alle advarsler, lot geigertelleren bli hjemme og satte kursen mot den russiske ødemarka. Foran oss lå 14 dager i strålende vinterterreng, som skapt for skitur med pulk.

Tolleren i Murmansk er mistenksom. Bagasjen skal gjennomlyses enda en gang før han føler seg overbevist. Verken våpen, narkotika eller sprengstoff skal passere grensen på hans vakt. Vi er landet i verdens største by nord for polarsirkelen. Bybildet i Murmansk bekrefter alle fordommer om russisk betongarkitektur. En halv million innbyggere i fargeløse, mør-

kegrå gater innbyr ikke til langvarige opphold. Det lokale markedet tilbyr alt mellom himmel og jord, har man penger er det ikke en ting man ikke kan kjøpe. Provianteringen byr på få problemer. Mange norske produkter har funnet veien til hyllene, men best valuta for pengene får man ved å kjøpe røkt fisk fra Barentshavet. Den russiske fiskeflåten fallbyr nemlig fangstene til

spottpris. Så går vi tilbake til kartet og studerer egnene rundt landsbyen Lovozero på grensen til tundraen, 200 km sørøst for Murmansk. Vi er grådig spente på om området lever opp til forventningene, turen er utelukkende planlagt ut fra topografiske kart og sparsomme opplysninger fra bøker og Internett. ►

Det tankes opp med enhver form for rennende vann for å spare brennstoff til snøsmelting.

Der veien stopper...

Sjåføren er en gammel rallykjører og betrakter derfor de glatte veiene som en herlig utfordring på en ellers kjedelig tur. Sikten er nede i få meter når vi passerer byskiltet til Lovozero i tett snødrev. Mørket har senket seg når bilen stopper i enden av veien. På den andre siden av Lovozero starter villmarka for alvor. Herfra er det 300 kilometer å gå innover øde tundraområder, før man plumper i vannet et sted mellom Barentshavet og Hvitesjøen.

Lovozero er sentrum for de russiske samene. Et mindretall av landsbyens 4000 innbyggere forsøker å holde liv i de gamle tradisjonene i et samisk kulturhus, en systue, og ikke minst gjennom den årlige vårfestivalen. Det lokale statsbruket holder gang i reinsdyrdriften som er levebrødet for både samer og russere i landsbyen. Får man ikke jobb på reinsdyrbruket er det bare noen få

muligheter igjen innenfor en beskjeden servicenæring. Mange ender som alkoholikere - et trist, men velkjent problem i russiske landområder.

Byens eneste hotell ligner mest av alt en nedslitt leirskole. Her er det aller nødvendigste, og helt greit hvis man ikke lar seg irritere av flattrykte madrasser, papirløse toaletter og dritt i krokene. Hotellvertinna vinker oss farvel fra trappen og ser oss vel av gårde med ski og pulk. Bekymret spør hun om vi har nødvendige papirer og tillatelser. Vi bekrefter med stor overbevisning at alt er i orden, men vi har fått motstridende opplysninger om hva som tilfredsstiller myndighetene i denne delen av landet. Hvis politiet skulle komme forbi, vil de oppdage at vi bare har et helt alminnelig turistvisum. Men politiet kommer selvsagt ikke forbi...

Telthygge

Snøen knirker ikke som den skal. I stedet klabber den seg sammen under skiene. Svetten driver fra oss begge. Det er plussgrader i luften! Verst tenkelige forhold for skitur med pulk sent på våren. Planen var å nå tundraen allerede den første dagen, men vi tvinges til å slå opp teltet mens vi enda er langt inne i bjørkeskogen. Som om det tunge skiføret ikke var nok, blir vi innhentet av et kraftig snøvær som hurtig slår over i regn. Lavtrykket ser ikke ut til å være kortvarig, så vi foretrekker å holde oss i le. To bensinbrennere kjører i døgndrift for full utblåsing, mens vi tørker klær, spiser, hygger oss og sover. Teltet er et tipi-lignende telt av svensk fabrikk. Innenfor har vi massevis av plass, og nesten full ståhøyde. Men høyden går litt på bekostning av vindstabiliteten. Når snøen først er lagt godt opp rundt kanten, står det likevel mer stabilt enn man skulle tro ved første øyekast.

Frosten vender tilbake

Først den andre natten kommer frosten tilbake. Ut på morgenen er kulda så påtrengende, at vi trekker hodene langt ned i dunsoveposene. Nesten som et par skilpadder. Det er minus 15 grader, og solen skiner fra en nesten skyfri himmel. Etter en porsjon havregrøt godt oppspedd med rosiner, pakkes pulkene på rekordtid.

Vi følger et snøskuterspor opp gjennom bjørkeskogen. Dagens mål er å finne en hytte som i følge vårt russiske militærkart skal dukke opp etter cirka tjue kilometer. Det skal ikke være mulig å ta feil, hytta ligger ved bredden av en markant liten sjø på tundraen, tett ved skoggrensen. Skiene glir dessverre kun middelmådig over vårsnøen, som har fått en kjedelig isskorpe av mildværet de siste dagene. Vi har smurt med isklister. Skaren flår av alminnelig voks på et blunk, og det kreves et par ekstra munnfuller spekepølse når pulken skal trekkes opp en bakke-topp med glippetak.

På ettermiddagen har vi fått pisket opp en euforisk hyttestemming: Hvem vil si nei til å sitte i en russisk jakthytte med fyr i ovnen og en varm kakaobombe foran seg? Vårt hytteinstinkt er godt skjerpet, når sjøen dukker opp som planlagt rett før solnedgang. Men hytta mangler! Vi setter fra oss ryggsekker og pulker, og starter et søk som ville gjøre selv Interpol misunnelig.

(U)berørt ødemark

Kolahalvøya ligger som et vedheng til Nord-Skandinavia mellom Hvitesjøen og Barentshavet. Halvøyas mektige tundraområder i nord og spredte barskog i sør utgjør godt 100.000 kvadratkilometer. Opprinnelig var halvøya kun bebodd av samer, i tillegg til noen få russiske jegere og fiskere. Med funnet av verdifulle metaller på begynnelsen av 1900-tallet ble området plutselig mer interessant, og russerne grunnla Murmansk. I dag holder den russiske nordflåten til i Severomorsk nord for Murmansk hvor Golfstrømmen skaper en isfri havn året rundt.

Når det kommer til natur- og miljøbetraktninger har Kolahalvøya mildt sagt et dårlig rykte. Og ikke helt uten grunn. Store skogsområder omkring nikkerverkene i Monchegorsk og Nikel er døde på grunn av luftforurensning. På den andre siden finnes det fortsatt så store uberørte områder at Kolahalvøya fortsatt hører til blant Europas største ødemarker. Området øst for hovedveien mellom Murmansk og St.Petersburg utgjør alene 75.000 kvadratkilometer og er, bortsett fra skistedet Kirov og noen få landsbyer i vest, helt uberørt. Området vest for ferdselsåren er heller ikke overbefolket; her ligger blant annet et UNESCO-beskyttet naturreservat.

GPS'en sier det samme som vi kom frem til med kart og kompass.

Hytta skal være her! Men det er ikke tegn på så mye som splinten fra en råtten trebjelke i mils omkrets. Til slutt må vi gi opp og setter i stedet opp teltet. Når alt kommer til alt gjør det ikke store forskjellen. Komforten er fortsatt god, selv om matlagingen foregår fra et liggeunderlag. Vi morer oss over søket etter villmarkas unnselige lille trehytte, som på våre turer etter hvert har utviklet seg til en egen tilbakevendende sport. Mens vi ligger i teltet og koker suppe, forsøker vi å forstå hvor hytta er blitt av. Kartet er fra 1969, så kanskje ligger restene av hytta under snøen? Eller kanskje russerne ville villede fienden under den kalde krigen, og merke av ei hytte som ikke fantes?!

Nysnø på Polmos

Natten har gitt oss ti cm nysnø, akkurat nok til at gjøre skiføret perfekt. Nå vriker vi ikke lenger som gress over en isete flate, men glir effektivt av sted på silkeføret. Pulkenes merkes nesten ikke, i hvert fall ikke sammenlignet med hvordan samme vekten ville kjennes i ryggsekken.

De neste dagene vandrer vi over tundraen, og turens fysiske høydepunkt nås på toppen av Polmos, et av de høyeste fjellene i området på 376 meter. Utsikten herfra er fantastisk. Så langt øyet rekker ses et bølgende hvitt snølandskap, som synes å være uendelig. I vinterlandskapet er det vanskelig å skjelne elver og sjøer fra landområder. Det som ligner en liten fordypning i landskapet kan godt være en sjø og omvendt. Kun et kilometerlangt reingjerde vitner om at de russiske samene bruker området til reindrift om høsten.

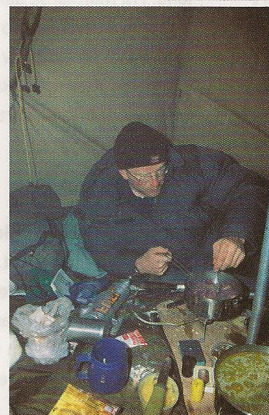
Reinsdyrkjøtt og vodka

Etter ti dager i telt på tundraen er det ren luksus å komme inn i den lille hytta som vi snublet over tjue km fra Lovozero. Den ligger heldigvis godt i le inne i granskogen, på tundraen ville de spinkle veggene av kryssfiner neppe overleve første stormen. Mens de siste matreservene plukkes frem, høres snøskutere. Det er to unge, russiske samer som arbeider for det lokale reinsdyrbruket. De har sett røyken fra hytta og er blitt nysgjerrige. Turister som oss er sjeldent på disse kanter, og det skal selvfølgelig feires. Før vi rekker å telle til tre, har samene tryllet fram ferskt reinsdyrkjøtt, tørket fisk og fire vodkaflasker. Det blir en lang natt før spørrelysten stilner av og trøttheten overmannen oss.

Samene kører tilbake til Lovozero klokken fire om morgenen. Her ute hever ingen et øyebryn over promillekjøring og motgående trafikk. Vi våkner utpå formiddagen og kan konstatere at god russisk vodka ikke gir veldig sterk bakrus.

Tilbake i Lovozero har den årlige vårfestivalen begynt, og med beundring følger vi hvordan unge og gamle konkurrerer om å være raskest på en slede trukket av reinsdyr. I et svakt øyeblikk overveier vi å spenne en kastret rein for pulken, og melde oss på som deltagere. Heldigvis besinner vi oss. Dette er definitivt ikke en sport for uøvde. Hotellvertinnen er overrasket over å se oss igjen, hun trodde visst vi hadde forsvunnet ute på tundraen. På oppfordring får hun tak i en kokk som tryller fram en velkomstmiddag bestående av pannekaker og reinsdyrgryte. Når vi noen dager senere tar avskjed med Lovozero, lover vi å komme igjen neste år. **W**

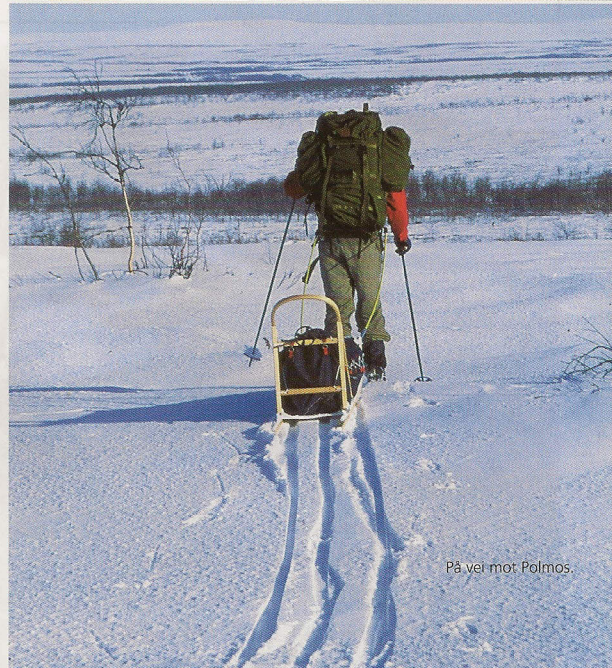
Der gjøres klar til en lang vinternatt i lavvoen.

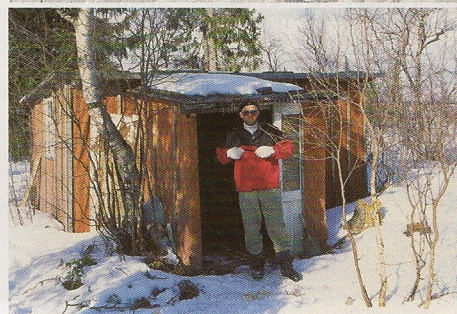
Etter en lang dag med pulken på slep er det ikke småting man kan fortære.

En trøtt tiur nyter solnedgangen over taigaen.

På vei mot Polmos.

Til reinsdyrrace i Lovozero.

Tjue kilometer fra Lovozero finner vi en liten hytte og nyter en luksuriøs overnatting.

Praktiske opplysninger

Kolahalvøyas store, øde natur-områder er velegnede til både sommer- og vinterturer, men man skal kunne klare seg selv ett hundre prosent. Gode kart er vanskelig å få tak i, og det finnes ingen organisert hytte- eller stisystem. Hvis man overhode møter mennesker, er det sannsynligvis russisktalende samer eller jegere.

Transport

Finnair flyr til Murmansk via Helsinki, men kun om sommeren. Alternativt går turen via St. Petersburg eller Moskva, hvor man enten kan fly eller ta toget

til Murmansk. Fra Kirkenes er det mulig å kjøre hovedveien over riksgrensen til Murmansk. Husk at det er visumplikt til Russland. Fra Murmansk går det lokal buss videre til Lovozero og andre landsbyer i en radius av 250-300 kilometer. Alternativt kan man ta taxi som ofte kan prutes ned til en fornuftig pris.

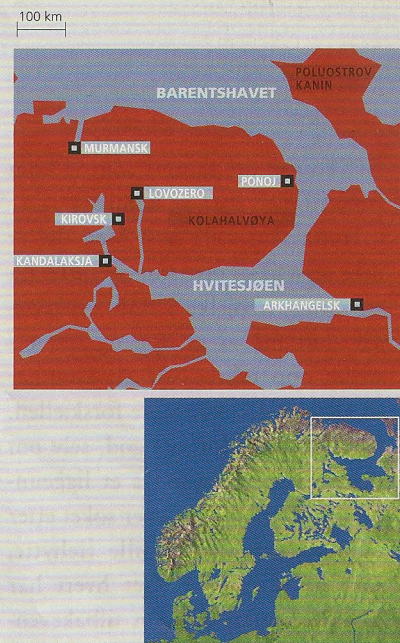
Kart

Det er som nevnt ikke lett å få tak i kart over området. Best er de russiske militærkartene som man kan finne i Murmansk eller St. Petersburg om man er heldig. Lettest å finne er TPC-

kart som er i skalaen 1:500.000 og utarbeidet av amerikanerne på bakgrunn av satellittbilder. De holder likevel bare til overordnet navigering, og for å utnytte dem best mulig krever det at man har med GPS. TPC-kart kan bestilles via: www.nima.mil.

Turoperatør

For noen virker det skremmende å skulle reise rundt i Russland uten å kunne russisk. Det kan da heller ikke påstås at det er problemfritt...! Vi kjenner ingen turoperatører i Norge som arrangerer turer til Kolahalvøya. Man må stole på seg selv.

TIPS FOR SKITUR MED PULK

Hvis vinterturen går til et område uten alt for bratte opp- og nedstigninger, skulle man kanskje overveie å bruke pulk. Med en pulk unngår du stor oppakning på ryggen, noe som gir friere bevegelser. Skal man ha med mat og brennstoff for flere uker, er pulken nesten uunnværlig. Pulken egner seg dårlig hvis terrenget er for kupert.

Valg av pulk

Pulken skal være stor nok til å fordele tyngden jevnt, så den ikke graver seg ned i snøen. Ulempen ved en stor pulk kan fort bli at man tar med for mye, når plassen likevel er der. Samtidig kan det by på store vansker med offentlig transport som buss og tog.

En god pulk har meier på undersiden for å gi et lettere og mer retningsbestemt gli. Samtidig gjør meiene at selve skroget utsettes for mindre slitasje, særlig hvis man går mye på is eller hardpakket snø. En pulk med en lengde på 120-150 cm og et volum på 175-250 liter vil være passende for de fleste. En pulk i glasfiberarmert polyester bør ikke veie mer enn fire-fem kg. De fleste pulker har dessuten et fastsydd nylondekk som beskytter bagasjen mot vind og vær og motvirker at pulken fylles med snø. Pulkens trekksystem består av to parallelle glassfiberstenger med karabiner som festes i en trekksele. På visse ryggsekker som de største Norrøna sekkene, kan karabinene settes fast i hoftebeltet. En god trekksele gir likevel en jevnere fordeling av draget.

Med en pulk til å ta de verste bøkene unngår man fullstendig urealistisk tunge ryggsekker.

Slik trekker du en pulk

Å gå med pulk er en treningssak. Kroppen belastes på en uvant måte, og man får lett ømme muskler de første dagene. Har man anledning, er turer med bildekk på slep i marka gode forberedelser. Som alltid er det viktig å finne en jevn gange som man kan følge en times tid. Regelmessige pauser er like viktig. Spesielt i motbakkene er det viktig med jevn fremdrift. Går man for hardt ut og må stoppe, vil pulken gli tilbake. Etter hvert stopp skal pulken i tillegg rykkes i gang, noe som krever energi. Er bakken for bratt til kryssing, må man ta av skiene og basker fremover best man kan. Eller gå rundt. Skifeller er supert, men passer vel egentlig best i terreng som ikke egner seg for pulk. Bratte nedkjøringer med tung pulk på hardt underlag er ikke for nybegynnere. Hvis man synes det er for bratt, kan man eventuelt løsne pulken fra trekkselelen og holde fast i begge trekkstengene samtidig med at man langsomt krysser ned.

Kjøpe pulk

Firmaet Fjellpulken har et stort utvalg i pulker til både turbruk, ekspedisjoner og til hundekjøring. Tlf. 61 05 40 00 eller www.fjellpulken.no.